

- ۴۷ — شعر آلفرد دوموسه، از مجموعه شبها (۱۸۳۷).
- ۴۸ — از شعر شب ماه مه موسه با این مضمون: «... و خلیج سیمین / که در آبهایش، آنجا که قو خویشتن را می نگرد / اولوسون سپید و سپید کامیر را می نمایاند.»
- ۴۹ — از فدر راسین، پرده اول، صحنه اول.
- ۵۰ — اشاره است به لوکنت دولیل، پدر مکتب پارناسی شعر فرانسه در پایان قرن نوزدهم، که ایلید و اودیسه را به فرانسه ترجمه کرده بود. شعرها از مجموعه های اشعار باستانی و اشعار بربر اوست.
- ۵۱ — پروست در نامه ای به تاریخ ۱۵ مه ۱۸۸۹، به آناتول فرانس می نویسد:
- «شما به من آموختید در چیزها، در کتابها، در ایده ها، و نزد آدمها زیبایی ای بیابم که پیش از آن نمی توانستم از آن لذت برم. شما کائنات را به چشم زیبا کرده اید (...). با خاطره ساعت های شیرین لذتناکی که شما ارزانی ام داشته اید، در ژرفای دلم محرابی ساخته ام انباشته از شما.» امضای نامه چنین است:
- «(یک نوآموز فلسفه.)» (نامه ها — انتشارات پلون، جلد اول، ص ۱۲۳)
- ۵۲ — محمد دوم، معروف به «فاتح» (۱۴۸۱-۱۴۳۲) سلطان عثمانی، در سال ۱۴۸۰ از جتیه بلیتی نقاش ایتالیایی دعوت کرد تا به قسطنطنیه برود و چهره ای از او بسازد. این اثر اکنون در لندن است.
- ۵۳ — منظور پیکره هایی از ملکه های تورات است که در درگاه معروف به «شاهانه» کلیسای اعظم شارتر حجاری شده اند. جان راسکین، هنرشناس انگلیسی که بسیار مورد توجه پروست بود، و نظراتش اغلب در «جستجو» مستقیم یا غیرمستقیم نقل می شود، این پیکره ها را عالی ترین نماینده هنر فرانسه در پایان سده دوازدهم و آغاز سده سیزدهم می داند.
- ۵۴ — آناتول فرانس در ۱۸۷۴ مقدمه ای بر چاپ تازه آثار تئاتری راسین نوشت که سپس به صورت جزوه ای جداگانه نیز منتشر شد. از این جزوه اغلب در «جستجو» سخن گفته خواهد شد.
- ۵۵ — این پرده ها، که در سده های پانزدهم و شانزدهم بافته شده اند، در کلیسای بزرگ سنت اتین شهر سان نگهداری می شوند.
- ۵۶ — این مثالها از کتاب چگونگی شکل گیری نامهای قدیمی مکانها در زبان فرانسه، نوشته گیشاره (انتشارات فرانک، پاریس، ۱۸۶۷) استخراج شده است.

۵۷ - اشاره به گفته‌های جامعه، پسر داود، شاه اورشلیم، که در خواری دنیا و گذرایی زندگی می‌گوید: «باطل اباطیل - همه چیز باطل است.» (کتاب جامعه - باب اول - ۲ و ۳) از تورات فارسی B.F.B.S.

۵۸ - از تراژدی آتالی راسین. پرده دوم، صحنه هفتم.

۵۹ - aubepine

به انگلیسی Hawthorn

به لاتین *crataegus melanocarpa*

درختچه‌ای است از خانواده زالزالک، که گویا در کلیسای کاتولیک کاربرد آیینی دارد. در فرهنگهای فارسی به چندین نام، کویج، گویج، خقچه، کیالک، عوسج، ولیک، زالزالک، زالزالک کوهی، آلیج و ملاویک هم ضبط شده است.

۶۰ - اوبر روبر (۱۸۰۸-۱۷۳۳) یکی از پیشتازان رومانتیسم فرانسوی است. بیشتر منظره می‌کشد و در منظره‌هایش اغلب ویرانه‌هایی از آثار باستانی دیده می‌شود.

۶۱ - اردوان نام شخصیتی از رمان کلتوپاتر نوشته ژرژ دولا کالپرند (۱۶۶۳-۱۶۱۴) است.

۶۲ - آنچه سن سیمون «مکانیک» می‌نامد، جزئیات کوچکی اند که برای شناخت زندگی و کارکرد دربار شاهی ضروری اند، جزئیات، یا به گفته او، «هیچ و پوچی که تاریخ را می‌سازد».

۶۳ - از شعر «آنی که فراموش می‌شود» پل دژاردن که درباره لامارتین گفته شده است. دژاردن استاد علوم سیاسی بود. پروست در کلاسهای او شرکت می‌کرد و راسکین را از طریق گاهنامه‌ای که او منتشر می‌کرد شناخت. دژاردن در صومعه پونتینی در نزدیکی شهر اوکسریک مجمع لائیک تشکیل داده بود و گروههایی را برای گفت و شنودهایی ده روزه به آنجا دعوت می‌کرد. اشاره آقای لوگرانندن به این جلسات است.

۶۴ - ژان هانری فابر، حشره‌شناس فرانسوی (۱۹۱۵-۱۸۲۳). کتابی به نام خاطرات حشره‌شناسی دارد.

۶۵ - اشاره لوگرانندن به گفته‌های فلیکس دو واندونس، شخصیت کتاب زنبق دره بالزاک است هنگامی که دسته گلی را به خانم مورسوف می‌دهد.

۶۶ - «و تاج‌هایی که بر سر ستون‌هایی که در رواق بود از سوسن کاری به مقدار چهار ذراع بود» (تورات، کتاب اول پادشاهان، باب هفتم - ۱۹)

«و برای لباس چرا می‌اندیشید در سوسن‌های چمن تأمل کنید چگونه نمو می‌کنند نه

محنت می‌کشند و نه می‌ریسند — لیکن به شما می‌گویم سلیمان هم با همهٔ جلال خود چون یکی از آنها آراسته نشد» (انجیل متی — باب ششم، ۲۹ و ۳۰) از همان کتاب.

۶۷ — مفهوم اشارهٔ آقای لوگراندن به «دو پروانه» و «گل اورشلیم» برای مترجم روشن نشد.

۶۸ — سن سباستین یکی از رایج‌ترین نمادهای «شهادت» در فرهنگ نجتمی مسیحی، و به‌ویژه نماد «شهید شکنجه» است، و اغلب با تنی تیرآجین نشان داده می‌شود. سباستین افسری رومی بود که به مسیحیت گروید و از همین رو دستگیر و شهید شد.

۶۹ — ر. ک. یادداشت شمارهٔ ۳۹.

۷۰ — اشارهٔ لوگراندن به ریشهٔ Armor نام سلتی باستانی بخش ساحلی برتانی است که «لب دریا» معنی می‌دهد.

۷۱ — این دو طرف دو «ذات» متضادند. طرف مزگیلزدشت است و هوای بد و بارانی، طرف گرمانت رودخانه و هوای خوش و آفتابی. طرف مزگیلزدشت و شهوانی است، حال آن که طرف گرمانت طرف هوش و رؤیاپروری است. (از تفسیر میشل رمون در پروست رمان نویس. پاریس. SEDES. ۱۹۸۴).

۷۲ — بازگویی سخره‌آمیز سطرهایی از فدر راسین که اصل آنها به همین مضمون است: «چه گران می‌آیندم این جامه‌ها، این زیورهای عبث / کدامین دست ناخوانده، با این گره‌ها / به گرد آوردن گیوانم برپیشانی کوشیده است؟»

۷۳ — سنتین، لقب ژوزف کزاویه بونیفاس رمان نویس و نمایشنامه‌نویس فرانسوی است (۱۸۶۵-۱۷۹۸).

۷۴ — شارل گابریل گلیر نقاش سوییسی است (۱۸۷۴-۱۸۰۸) که کارهای بسیار آکادمیک دارد.

۷۵ — شاید این اشاره‌ای باشد به ماجرای ارسطو و کامپاسپ. خود پروست در مقاله‌ای به نام «سالن کنتس پوتوکا» که در سال ۱۹۰۴ نوشته شده است، به ماجرای کامپاسپ اشاره می‌کند که ارسطو را وا می‌دارد چهار دست و پا روی زمین بخزد «و این یکی از مضمون‌های بسیار نادر مربوط به زمان پیش از مسیحیت است که در قرون وسطا در نگاره‌های کلیساها نشان داده می‌شد تا نمایانگر ناتوانی فلسفهٔ پیش از مسیحی در حفاظت از انسان در برابر هواهای نفسانی باشد.» امیل مال در کتاب هنر دینی سدهٔ سیزدهم فرانسه نشان می‌دهد که از چهره‌های برجستهٔ دنیای باستان، تنها ارسطو و ویرژیل در نگاره‌های

کلیساها آمده‌اند.

۷۶ - به گفته ژان پیر ریشار، یکی از مفسران پروست، راوی داستان که با ضربه‌های چتر و چوبدست بر بوته‌های کوبد، یا «فریادهای شادمانه» سر می‌دهد، هنوز به مرحله آفرینندگی واژه نرسیده است. این «زکی»‌های پیاپی، از همین ناتوانی و گنگی، و نرسیدن به مرحله بیان فکری و ادبی حکایت می‌کند. از این دیدگاه، آیا می‌توان صحنه بدرود راوی با بوته‌های کویچ را، که در صفحات آینده همین کتاب خواهد آمد، گامی پیش‌تر در راه این توانایی تفسیر کرد؟

۷۷ - اوژن امانوئل ویوله لودوک (۱۸۷۹-۱۸۱۴) معمار و تاریخ‌شناس فرانسوی، چندین اثر تاریخی کشورش را بازسازی کرد و نگرش ویژه‌ای را در چگونگی مرمت آثار قدیمی - به ویژه قرون وسطایی - گسترش داد که به نام خود او معروف شده است، و شاید موجزترین تعریف آن همانی باشد که از همین جمله پروست برمی‌آید. در واقع عمده‌ترین خرده‌ای که بر شیوه مرمت ویوله لودوک و پیروان او گرفته می‌شود، در یک کلمه افراط در بازسازی، و به تعبیری نوسازی ساختمانهای تاریخی و جستجو برای رسیدن به وضعیتی از ساختمان است که تنها در مرحله‌ای از وجود خود دارا بوده است.

۷۸ - ر. ک. یادداشت شماره ۲۷.

۷۹ - کشانه راه واژه‌ای است بر ساخته در برابر *sentier (chemin) de halage*، باریکه راهی در کنار آبراهها، و ویژه زمانی که (به دلایل گوناگون) لازم می‌شود قایق به دست آدم‌هایی پیاده، یا چار پایانی، کشیده شود.

۸۰ - اشاره به کمدی الهی دانتسه: در آغاز بیست و نهمین سرود دوزخ، پس از گفته‌های برتران دو بورن در سرود پیشین، ویرژیل دانتسه را تشویق می‌کند تا «چیزهای دیگری را هم ببیند» و در پایان سرود سی ام می‌گوید: «میل به شنیدن چنین ماجراهایی از فرومایگی است.»

۸۱ - شکی نیست که پروست در نگارش این بخش به کلود مونه و نیلوفرهای آبی او نظر داشته است. پروست در نامه‌ای از سال ۱۹۱۳ خود می‌گوید که برای این بخش از نیلوفرهای مونه الهام گرفته است و به تماشای آنها در نمایشگاه اشاره می‌کند. مجموعه تابلوهای عظیم دیواری نیلوفرهای آبی مونه هم اکنون در جایگاهی که برای آنها ساخته شده است، در موزه اورانژی پاریس نگهداری می‌شود. می‌دانیم که او برای داشتن این گلها خانه بزرگی را با آبنگری خریده بود.

۸۲ - اشاره روشنی است به زن رها شده بالزاک.

۸۳ - پروست در یادداشتی در کنار دستنوشته‌هایش، این بخش را با سن ژرژ وازدها در کلیسای سن جورجودلی اسکیاوونی در ونیز ربط می‌دهد.

۸۴ - این پاراگراف ناقوسخانه‌های مارتنویل، که از نخستین کوشش راوی در جهت آفرینش ادبی، و هیجان ناشی از آن، سخن می‌گوید، بعدها در روزنامه فیگارو چاپ شد و در اسیر هم دوباره خواهد آمد. یعنی که، بسیار بعدها در طول رمان، معمای این بخش دانسته خواهد شد و این معما همان تمثیل آفرینش هنری است. راز ناقوسخانه‌ها را جمله‌ها فاش می‌کنند. لذت نوشتن لذت تماشا را ده چندان می‌کند. با هنر نوشتن است که به هماهنگی کاملی با جهان دست می‌یابیم.

۸۵ - دلوس نام کوچک‌ترین جزیرهٔ مجموعه میکلاو، جایی است که پرستشگاه بزرگ آپولون آنجا بود. در افسانه‌های یونانی گفته می‌شد که دلوس در آغاز جزیره‌ای شناور بوده است.

۸۶ - بدین گونه، عشق سوان به اودت، نوعی «ماقبل تاریخ» برای راوی است.

عشق سوان

۸۷ - موريس باردش یکی از مفسران پروست معتقد است که گنجاندن فصل عشق سوان میان دو بخش از یادآوری‌های دوران کودکی راوی (نخست کومبره، سپس بلیک)، از این خواست پروست مایه می‌گرفته است که نویسنده‌ای در حسرت کودکی خودش جلوه نکند. با این کار، پروست نه تنها می‌خواهد میزان توانایی خود در پروراندن داستانی بس پیچیده (و به تعبیری غیرشخصی) را نشان دهد، بلکه بر آن است تا حال و هوای اثرش را نیز بشناساند که پیش از هر چیز اثری است دربارهٔ دنیای بزرگسالان، نظریه‌ای است دربارهٔ عشق، و تعلیلی از «شیمی عواطف».

۸۸ - فرانسیس پلانته، پیانونواز و آهنگساز فرانسوی، در نخستین سالهای این سده و به ویژه در سال ۱۹۰۲، با کنسرت‌های روز شنبه‌اش در «کنسرواتوار» پاریس، بسیار شهرت داشت (۱۸۳۹-۱۹۳۴).

۸۹ - آنتون گرگور رو بینشتاین، پیانونواز و آهنگساز روس، مؤسس کنسرواتوار سن پترزبورگ بود. در ۱۸۸۶، هفت برنامه در پاریس اجرا کرد که بسیار موفق بود.

۹۰ - پیر پوتن، پروفیسور جراحی، و مؤلف چند کتاب دربارهٔ قلب و شش‌هاست. همان گونه که دکتر کوتار به ریشخند درباره‌اش می‌گوید، در واقع عضو آکادمی پزشکی فرانسه بود و در سال ۱۸۸۳ به عضویت آکادمی علوم این کشور نیز برگزیده شد.

۹۱ — fishing for compliments

در اصطلاح انگلیسی به کار کسی گفته می‌شود که برای شنیدن ستایش خود از زبان دیگران، به ظاهر از خود بد می‌گوید و خویشان را بد جلوه می‌دهد تا مخاطبان به نشانه انکار و اعتراض از خوبی هایش سخن بگویند.

۹۲ — شاید اشاره‌ای به لاپروز، کاشف فرانسوی که نامش اغلب در کتاب می‌آید. اودت دوکره‌سی در کوچه‌ای می‌نشست که نام آن نیز چنین بود.

۹۳ — به نقل از بانوی سپید، اوپرای بوالدیو که با الهام از والتر اسکات ساخته شده است.

۹۴ — به نقل از اوپرای هرودیا ماسنه، که برای نخستین بار در سال ۱۸۸۱ به صحنه آمد.

۹۵ — ممکن است این جمله اشاره‌ای باشد به صحنه‌ای از اوپرای ریش آبی ساخته ژاک اوفنباخ.

۹۶ — ورمیر وان دلفت، نقاش بزرگ هلندی (۱۶۷۵-۱۶۳۲) بسیار مورد توجه پروست بوده است و در «جستجو» اغلب به او اشاره می‌شود. درباره یکی از کارهای او، به نام «چشم اندازی از دلفت» صفحات بسیاری در کتاب می‌خوانیم و اشاره‌های غیرمستقیم به آن نیز کم نیست. همچنان که، به گمان مترجم، در توصیف راوی از دنیای کوچک خانه دوران کودکی اش در کومبره، که آن را به مخروطی از چند اتاق و یک پلکان و در رأس اتاق خواب خودش تشبیه می‌کند، احساسی از سایه روشن‌های «چشم انداز دلفت» به خواننده القا می‌شود.

پروست در نامه‌ای به تاریخ مه ۱۹۲۱ درباره این تابلو می‌نویسد: «بعد از آن که چشم انداز دلفت را در موزه لاهه دیدم، دیگر اطمینان دارم که این زیباترین تابلو دنیا است. در طرف خانه سوان به هر ترتیبی بود سوان را در حال پژوهشی درباره ورمیر نشان دادم.» (از کتاب نقل قولها، ارجاعات و اشاره‌های مارسل پروست در «جستجوی زمان از دست رفته» — نی‌زه، ۱۹۶۹)

۹۷ — در برخی مجلس‌های اروپا رسم بود که به جای کف‌زدن چنین کنند، و گویا هنوز هم در مجلس عوام انگلیس در تأیید سخنران می‌گویند: «گوش کنید، گوش کنید» (hear. hear)

۹۸ — Die Meistersinger von Nürnberg

اوپرای واگنر (۱۸۶۸).

۹۹ - بووه در آغاز سده هفدهم یکی از مرکزهای مهم تولید پرده و مبلی و کاناپه بود.
 ۱۰۰ - کارخانه بووه در سده هجدهم برای تزئین پرده‌ها و پارچه‌های مبلی خود تصویرهای قصه‌های لافونتن را نیز به کار می‌گرفت. قصه‌ای که خانم وردورن به آن اشاره می‌کند می‌تواند «روباه و انگور» یا «خرس و دوستدار باغ» باشد. اما لافونتن قصه‌ای به نام «خرس و انگور» ندارد.

۱۰۱ - le chasselas de fontainebleau

نوعی انگور سفید دانه گرد تخم‌دار شیرین است که در قزوین چفته خوانده می‌شود.
 ۱۰۲ - میشل بوتور در بررسی این نخستین اشاره به سونات وتوی (که بعدها بارها و بارها به آن بازخواهیم گشت چون این سونات یکی از «شخصیت»های عمدهٔ رمان است) از «قابلیت فضایی شدن» موسیقی سخن می‌گوید و می‌نویسد:

«موسیقی با پدید آوردن فضایی آوایی، که به نوعی با فضای تصویری در رقابت است، موفق به نمایش و بیان چیزها می‌شود. در ضمن، تشکیل همین فضای آوایی است که ایجاد ساختار زبان را ممکن می‌کند.» سونات چشم‌اندازی انتزاعی را در برابر ما می‌گستراند که «از دو عنصر، یکی مغلوب دیگری، ساخته شده است. پیانو که همان گونه به سوی ویلن سر برمی‌کشد که دریای مدی به سوی ماه» (از «آثار هنر تخیلی پروست» در Repertoire II، انتشارات مینوی - ۱۹۶۴).

۱۰۳ - di primo cartello

اصطلاح ایتالیایی که دربارهٔ هنرمندان و آثار هنری به کار برده می‌شود و کمابیش به معنای «عالی و بی‌همتا» است.

۱۰۴ - اشاره به کنسرت‌هایی که از سال ۱۸۷۴، هر یکشنبه بعد از ظهر در تئاتر شاتله پاریس برپا می‌شد.

۱۰۵ - لئون گامبتا (۱۸۳۸-۱۸۸۲) از چهره‌های برجسته سیاست جمهوری سوم فرانسه در سده نوزدهم بود. مراسم گستردهٔ تشییع جنازه‌اش روز شش ژانویه ۱۸۸۳ برپا شد.

۱۰۶ - دانشمند، کمدی چهار پرده‌ای آلکساندر دومای پسر، که نخستین بار در سال ۱۸۷۶ روی صحنه آمد، دربارهٔ دلدادگی کنت ولادیمیر دانشمند به یک خدمتکار جوان است؛ چنین می‌نماید که در اینجا پروست خواسته باشد به عشق سوان، و تفاوت جایگاه اجتماعی او و اودت اشاره کند.

۱۰۷ - ژول گروی (۱۸۹۱-۱۸۰۷) در سی‌ام ژانویه ۱۸۷۹ پس از کناره‌گیری مک

- ماهون رئیس جمهوری فرانسه شد و در سال ۱۸۸۵ دوباره او را به این سمت برگزیدند. اما در سال ۱۸۸۷، پس از رسوایی اعطای نشان‌های ساختگی که گویا دامادش در آن دست داشت کناره گرفت.
- ۱۰۸ — پیتر دهوش، نقاش هلندی، هم‌عصر ورمیر، اغلب چشم‌اندازهایی از درون خانه‌هایی می‌کشد که در آنها، در عمق صحنه، درهایی به اتاقهایی دیگر باز می‌شود. از این جمله است تابلوزن نوشته در موزه لوور.
- ۱۰۹ — صفورا همسر حضرت موسی بود (سفر خروج). در یکی از دیوارنگاره‌های بوتیچلی در نمازخانه سیستین چهره او آمده است.
- ۱۱۰ — آنگولسولا (ترجمه ایتالیایی انتشارات موندادوری) معتقد است که این اشاره به نیم‌تنه‌ای است از آندرا لوردانو که نه یک دوج ونیزی، بلکه سپهدار بود. عنوان دوج (به ایتالیایی دوجه Doge) از آنجا که ویژه شهرباران ونیزی است و در زبانهای دیگر نیز چنین می‌آید، در ترجمه فارسی همین گونه ماند.
- سپهدار (condottiere) عنوان سرکرده سپاههای مزدوری است که در ایتالیا گرد آورده می‌شدند و در جنگها به خدمت این و آن درمی‌آمدند. برخی از این سپهداران از چهره‌های قهرمانی تاریخ ایتالیا شده‌اند.
- ۱۱۱ — شهر و منطقه مورسی (مورسیا)، در جنوب شرق اسپانیا، در اکتبر ۱۸۷۹ به دلیل طغیان رود سگورا دستخوش سیل شد و بسیار آسیب دید.
- ۱۱۲ — این کافه، که پیشینه‌اش به سده هجدهم برمی‌گشت، پاتوق سیاستمدان، روزنامه‌نگاران و اهل ادب بود. در آموزش احساساتی، روی پله‌های همین کافه است که سنکال دوساردیه را می‌کشد.
- ۱۱۳ — والس گل سرخ (یا گلهای سرخ) ساخته اولیویه مترا (۱۸۸۹-۱۸۳۰) بود که اوپرت و آهنگهای رقص می‌ساخت.
- ۱۱۴ — ژوزف دیودونه تالیافیکو (۱۹۰۰-۱۸۲۱) خواننده باریتون بود و قطعاتی نیز می‌ساخت.
- ۱۱۵ — اشاره است به دیوارنگاره‌های زندگی موسی در نمازخانه سیستین.
- ۱۱۶ — ویکنت دو بورلی در دوره کوتاهی در پایان سده نوزدهم بسیار شهرت داشت. شاید معروف‌ترین اثرش، نمایشنامه‌ای یک پرده‌ای به نام آکن شارتیه باشد که مضمونی میهنی دارد و به شبهه‌ای کمابیش موزون و مسجع نوشته شده است. بدین گونه، پروست به خوبی سلیقه اودت را در زمینه شعر نشان می‌دهد.

۱۱۷ - نام قدیمی خیابان فوش کنونی، که در آغاز دوره «امپراتوری دوم» فرانسه خیابان امپراتریس نامیده می شد.

۱۱۸ - دریاچه جنگل بولونی، که خیابان امپراتریس به آن می رسید.

۱۱۹ - تئاتر عدن در نزدیکی اوپرای پاریس بود. در سال ۱۸۸۲ ساخته شد و تا ۱۸۹۴ باز بود. در دوره دوازده ساله پیش از بسته شدنش در این تاریخ، یکی از «شیک»ترین جاهای پاریس بود.

۱۲۰ - این اسپریس، که در نزدیکی خیابان مارسو بود، در سال ۱۸۹۲ تخریب شد. گذشته از مسابقه ها و نمایشهای اسب دوانی، رقص هم در آن بر پا می شد.

۱۲۱ - ریگی نام کوهستانی است در سویس. برای تماشای چشم انداز پیرامونش به نوک آن می رفتند.

۱۲۲ - مدرسه لوور در سال ۱۸۸۱ برای تربیت کارکنان موزه های فرانسه تأسیس شد.

۱۲۳ - dc حرف ربطی که معمولاً در عنوانهای اشرافی فرانسوی آورده می شود و نام خانوادگی را به لقب یا منشاء اشرافی دارنده می پیوندد. دکتر کوتار خود این حرف را با مفهوم عنوان اشرافی به کار می برد.

۱۲۴ - بلانش دو کاستی (۱۲۵۲-۱۱۸۸) همسر لویی هشتم و مادر لویی نهم (سن لویی) بود. در دوره ای که نایب السلطنه فرانسه بود صلابت و اقتدار جبارانه ای از خود نشان داد که در تاریخ و ادبیات فرانسه معروف است.

۱۲۵ - sub rosa

اصطلاح لاتینی است و به رسمی باستانی اشاره دارد که گردآمدگان در میهمانی یا محفلی، گل سرخی را بالای سرشان به نشانه نماد رازداری می آویختند، و به احترام حضور آن گل، متعهد می شدند از آنچه در محفل گفته و کرده می شد در هیچ کجا چیزی بازنگویند. اما دلیل و منشاء این که چرا گل سرخ به عنوان چنین نمادی برگزیده شده باشد برای مترجم روشن نشد. آیا باید پاسخ را در بستگی و سر به مهری غنچه گل یافت؟ یا در ربطی که همواره، در سخن گفتن از این گل، میان نرمی و زیبایی گلبرگها و خارهای ساقه اش برقرار می شود؟

۱۲۶ - منظور سن برنارد دو کلروو (۱۱۵۳-۱۰۹۰)، بنیانگذار صومعه کلروو است که پایگاه سلک بندیکتی معروف به سیسترسی بود و دوره دوم جنگهای صلیبی را انگیزت. سوژه، اسقف سن دنی (۱۱۵۱-۱۰۸۱) نیز، مانند برنارد دوکلروو، تاریخنگار این دوره فرانسه است. اما همان گونه که از تاریخها برمی آید این هردو سالها پیش از زاده شدن

- بلانش دوکاستی مرده بودند و بریشو درباره همزمانی آنان باهم اشتباه می‌کند.
- ۱۲۷ - در این مورد نیز بریشو اشتباه می‌کند. هانری پلانتاژنه (۱۱۸۹-۱۱۳۳) دوک نورماندی و سپس شاه انگلیس نه پدر که پدر بزرگ بلانش دوکاستی بود.
- ۱۲۸ - گشت شبانه به گمان بسیاری از هنرشناسان شاهکار رمبراند و نقطه اوج هنر اوست. پروست این اثر را در سال ۱۹۰۲ در موزه آمستردام دید.
- ۱۲۹ - *نایب السلطنه‌ها اثر فرانس هالس استاد دیگر هلندی است.*
- ۱۳۰ - *پیروزی ساموتراس، پیکره الهه بالداربی سری که اکنون در موزه لوور است، در سال ۱۸۶۳ در جزیره ساموتراس یونان یافت شد.*
- ۱۳۱ - اشاره به نمایشنامه فرانسویون، اثر آلکساندر دومای پسر، که نخستین بار در ژانویه ۱۸۸۷ روی صحنه آمد. در صحنه دوم پرده اول این نمایشنامه، دستور ساختن یک «سالاد ژاپنی» آمده است.
- ۱۳۲ - گارت استیل، پروست‌شناس انگلیسی، یادآوری می‌کند که اشاره پروست به کمدی فرانسویون تصادفی نیست. چه این نمایش نیز بر محور حسادت نوشته شده است و یکی از صحنه‌های اصلی آن دیداری در کافه «مزون دور» است. از این رو، شگفت‌آور نیست که سوان در پاسخ گفته‌های خانم کوتار حالتی غمین به خود بگیرد.
- (ر.ک. به: *Chronology and Time in A la recherche...* انتشارات دروز، ژنو - ۱۹۷۹).
- ۱۳۳ - *gendeletré* اهل‌دب، اصطلاح ریشخندآمیزی است که بالزاک با به هم چسباندن واژه‌های «اهل» و «ادب» ساخته بود.
- ۱۳۴ - بخش اول اصطلاح ایتالیایی
- se non è vero, è ben trovato*
- (اگر راست نباشد، دستکم جالب است).
- ۱۳۵ - شکی نیست که پروست در این جمله به خودش اشاره دارد و از واکنش‌هایی که اثرش برمی‌انگیخته سخن می‌گوید. بدین گونه سوان به نوعی بدل نویسنده می‌شود. همخوانی‌هایی از این دست، میان او و سوان، در جاهای دیگری از کتاب نیز دیده خواهد شد، هر چند که نمی‌توان این شخصیت کتاب را بازتاباننده پروست دانست.
- ۱۳۶ - باز اشاره‌ای است به بوتیچلی، و این بار به اثر معروف او بهار که در موزه اوفیتزی فلورانس است.
- ۱۳۷ - در دوتا بلودر موزه اوفیتزی، با نامه‌های عذرهای ماگنیفیکات و عذرهای انار، حضرت

عیسی به شکل کودکی اتار به دست نشان داده شده است.

۱۳۸ — در زندگی موسی، اثر بوتیچلی (در نمازخانه سیستین واتیکان)، پیامبر در حال ریختن آب در لاوکی نشان داده شده است.

۱۳۹ — اوژن لابیث (۱۸۸۸-۱۸۱۵) در بیشتر نمایشنامه‌های کمدی‌اش بورژواهایی نوکیسه و کج سلیقه را به نمایش می‌گذاشت. ماجرای «شاتو» چشمان سوان را باز کرده و عمق شخصیت خانم و آقای وردورن را، که از دیدگاه پروست شخصیتی مسخره و تأثیری است، به او نمایانده است.

۱۴۰ — فاصله‌گیری پروست با شخصیت اصلی این بخش اثرش، و به ریشخند گرفتن گنده‌گویی‌های پرازریای او بسیار جالب است. شگفت‌آور است که نویسنده چگونه می‌تواند در اوج درام دردناکی که سوان در آن یکسره مرگشته است، با دیدی چنین بیرحمانه و «بیطرفانه» کردار او را ترسیم کند. این «بیطرفی» به ویژه باتوجه به دو نکته مفهوم بیشتری می‌یابد. نخست آن که، در مجموع، سوان شخصیت انسانی و دردمندی است که نویسنده به او مهر می‌ورزد، همچنان که در صحنه‌های پرازنیش و هزل محفل وردورن‌ها، که به نمایشی مسخره می‌ماند، سوان تنها کسی است که چهره‌ای عمدتاً انسانی دارد (البته همراه با اودت، و تا اندازه‌ای هم سانیت، که منتهی شخصیت‌های ثانوی‌اند). دوم آن که، در هر حال و همان‌گونه که پیشتر هم اشاره شد، سوان یکی از شخصیت‌های «جستجو» است که «من» نویسنده، یا دستکم بخش‌هایی از آن، در او باز می‌تابد. یعنی که، این بیرحمی نویسنده با سوان و دورویی‌هایش، با خودش نیز هست.

۱۴۱ — در جمهوری، افلاطون شاعران را از دروازه‌های «شهر» بیرون می‌راند. و بوسونه، از جمله در *Maximes et Réflexions sur la comédie* به شدت بر تئاتر می‌تازد.

۱۴۲ — *Noli me tangere*

«... مرا لمس مکن...» (انجیل یوحنا — باب بیستم — ۱۷) نخستین کلمه‌هایی است که مسیح بازگشته به مریم مجدلیه می‌گوید. باتوجه به این که این گفته زمانی به زبان او می‌آید که «... هنوز نزد پدر خود بالا نرفته‌ام ولیکن نزد برادران من رفته به ایشان بگو که نزد پدر خود و پدر شما و خدای خود و خدای شما می‌روم،» می‌توان این احساس را در سوان دریافت که پنداری از جهنم محفل وردورن‌ها به آنچه برای او جایگاه‌رهایی است (فوبورسن ژرمن) پر می‌کشد.

- ۱۴۳ - این نقشه، که شرح آن در کتاب *clélie* اسکودری (۱۷۰۱-۱۶۰۷) آمده است، نمایشگر تخیل عاشقانه اشراف سده هجدهم فرانسه است: «نقشه‌ای به دست او کشیده، که نشان می‌داد برای رفتن از «دوستی تازه» به «دیوار مهربانی» از کجاها باید گذشت. و چنان به نقشه سرزمینی حقیقی می‌مانست که در آن دریاها، رودها، کوهستانها، یک دریاچه، شهرها و روستاهایی دیده می‌شد.»
- ۱۴۴ - کلیسای گوتیک برو، به نام سن نیکلا، در منطقه *Ain* فرانسه، به دستور مارگریت اتریش و به یاد شوهرش فیلیپ، دوک ساووا ساخته شد که سه سال پس از ازدواجشان درگذشت.
- ۱۴۵ - در دهه ۱۸۸۰ تا ۱۸۹۰، شهر بایروت و تئاتر تازه‌ساز آن، کانون تب واگنری تندی بود که موسیقی دوستان، و دوستان آهنگساز آلمانی را از همه جای اروپا به این شهر می‌کشاند و آن را شهری همه‌ملتی می‌کرد. در این دوره، رفتن به بایروت در تابستان، برای همه فرزنانگان و آدمهای مرفه، از شیفتگان راستین موسیقی گرفته تا استوب‌ها و بیکاره‌ها، واجب بود، و به نوشته امیلین کاراسوس در اسنوبی در ادبیات فرانسه (انتشارات آرمان کولن - ۱۹۶۶) «رفتن به بایروت آدم را از نوعی عنوان قداست موسیقایی برخوردار می‌کرد شبیه [عنوان] مسلمانی که از مکه برگشته باشد.» (کذا).
- ۱۴۶ - آنتونن لویی کلاپسون (۱۸۰۸-۱۸۶۶) اوپرا کمیک و رومانس‌های عامیانه می‌ساخت.
- ۱۴۷ - این آرزوی گروگان گرفتن اودت، از مضمون اسیر خبر می‌دهد.
- ۱۴۸ - منظور «قانون دوره هفت ساله» ۱۹ نوامبر ۱۸۷۳ است. در نتیجه، اشاره این بخش به هفت سال زمامداری مک ماهون (۱۸۷۳-۱۸۷۹) است و نه نخستین دوره ریاست جمهوری ژول گروی (۱۸۷۹-۱۸۸۵) آن گونه که ممکن است در آغاز به نظر رسد.
- ۱۴۹ - این کاباره، که در سال ۱۸۸۱ تأسیس شد، پاتوق هنرمندان بود و کسانی از اشراف و البته زنان هرجایی نیز در آن می‌پلکیدند.
- ۱۵۰ - یک چنین بیماری به راستی به سراغ سوان خواهد آمد: طرف گرمانت، سدوم و عموره.
- ۱۵۱ - «ببر» به مهر بچه کوچک اندامی گفته می‌شد که در پشت کالسکه جا داشت و آماده بود که با ایستادن آن پایین بجهد و در کالسکه را برای سرنشین آن باز کند. همان گونه که بعدها در پایان همین کتاب خواهد آمد، پروست به توبی، «ببر»

آقای بودنور در کتاب رازهای پرنس دو کادینیان بالزاک نظر دارد.

۱۵۲ — منظور دیواره نگاره نمازخانه ارمیتانی، اثر آندرا مانتینیا، در شهر پادوا است که در آن جنگجویی «در خود فرو رفته، تکیه داده بر سپرش»، دیده می شود.

۱۵۳ — اشاره به محراب کلیسای سن زنودر ورونا است که آن هم اثر مانتینیاست. بخش بالایی این اثر هنوز در محل اصلی خود دیده می شود، اما بقیه آن، که ناپلئون به فرانسه برد، در موزه لوور و موزه شهر تورپخش است.

۱۵۴ — عنوان «نقاش مانتووا» لز آنجا می آید که مانتینیا واپسین سالهای زندگی خود را در دربار دوک مانتووا گذرانید.

۱۵۵ — سوئسی به کسی گفته می شود که در گذشته ها، نظم کلیسا را در جریان برگزاری آیین ها به عهده داشت. این نام از آنجا می آید که در گذشته های دورتر، رسم بر این بود که ناظران کلیسا از میان سوئسیان برگزیده شوند. هنوز هم نگهبانان دربار واتیکان سوئسی اند.

۱۵۶ — کادوگان نام گره ای است که به موهای پس سربسته می شود و از نام یک ژنرال انگلیسی سده هجدهم می آید.

۱۵۷ — ابوسون نام یک کارخانه سلطنتی پرده بافی در سده های پانزدهم تا هجدهم بود.

۱۵۸ — ماتیلد لئیسیا بناپارت (۱۸۰۴-۱۸۲۰) دختر ژرژوم بناپارت و کاترین دو وورتمبرگ بود. از سال ۱۸۴۸ تا سقوط اپراتوری دوم فرانسه در کاخ الیزه می نشست. سالن او در پاریس محفل اشراف، هنرمندان و نویسندگان (از جمله سنت بوو و فلوربر) بود.

légitimistes لژیتمیست، در فرانسه، به کسانی گفته می شود که در مناقشه مربوط به حق ادامه شاهی در این کشور طرف خاندان بوربون را می گرفتند که از سال ۱۸۳۰ از تاج و تخت برکنار مانده بودند و خاندان اورلئان جایشان را گرفته بود.

۱۵۹ — منظور پروسپه مریمه، نویسنده اشرافی (۱۸۷۰-۱۸۰۳) است.

۱۶۰ — هانری میاک (۱۸۹۷-۱۸۳۱) و لودویک آلیوی (۱۹۰۸-۱۸۳۴)، هردو نویسنده متن های اوپراهای ژاک اوفنباخ بودند. پروست آن دورا نمونه کامل ادبیات سطحی و به ظاهر درخشان می داند.

۱۶۱ — بلوآر نام یک مؤسسه کرایه میز و صندلی برای مهمانی های پرجمعیت بود.

۱۶۲ — ورسنژ توریکس، نام سرکرده «گل»ها (۴۶-۷۲ پیش از میلاد) است که در رویارویی با نیروهای ژول سزار رهبری ائتلافی از سران طایفه های سرزمین خود را به

عهد داشت. رومیان او را شکست دادند و به رم بردند و آنجا کشتند. نام ورسنز توریکس یا افسانه‌های بسیاری آمیخته شده و به او هاله‌ای اساطیری داده است. «نفر چهاردهم» اشاره به این است که در مهمانی، تنها برای این که شمار میهمانان سیزده نباشد، کسی را هم دعوت می‌کردند که انگیزه اصلی دعوتش «رفع نحوست» بود و نه بیشتر.

۱۶۳ — cambremer

به راستی هم کامبرمر را می‌توان ترکیب مخفف‌های دو واژه «بودار» merde و cambronne، یا به تعبیری، تکرار واژه اول دانست: merde (گه) واژه‌ای است که فرانسویان با انگیزه‌ها و مفهومیهای بیشمار اغلب در گفتگو به کار می‌برند، و گاه برای پرهیز از بددهنی آن را به کنایه «واژه کامبرون» می‌نامند. و کامبرون نام ژنرالی از ارتش فرانسه است که در فرهنگها نامش چنان با آن «واژه» همراه آورده می‌شود که به درستی روشن نیست کدامیک به دیگری اعتبار فرهنگ‌نشینی داده است! لاروس کوچک درباره او می‌نویسد:

«کامبرون، پیر، ژنرال فرانسوی، متولد نانت (۱۸۴۲-۱۷۷۰). در واترلو فرماندهی یکی از واپسین واحدهای «چهار جبهه» گارد کهن را به عهده داشت؛ گویا در پاسخ دشمن که او را به تسلیم می‌خواند، گفت: «گارد می‌میرد و تسلیم نمی‌شود.» به روایت دیگری، با واژه معروفی پاسخ داد که از آن پس نامش با آن پیوند خورده است.»

شرح قهرمانانه مفصلی از این روایت دیگر را می‌توان در بینوایان ویکتور هوگو خواند.

۱۶۴ — اشاره به شخصیت تراژدی راسین، شهزاده یهودی که نیتوس به رم برد اما آنجا از ازدواج با او چشم پوشید، چون می‌ترسید وصلت امپراتور با زنی بیگانه مردم رم را خوش نیاید.

۱۶۵ — لاپروز (۱۷۸۸-۱۷۴۱) دریانورد و کاشف فرانسوی در سال ۱۷۸۸ در اقیانوس آرام ناپدید شد و سالها از او خبر نبود. در سال ۱۸۲۶ یک دریانورد انگلیسی آثاری از او در جزیره وانیکورو، از مجمع‌الجزایر سانتا کروز یافت؛ سال بعد دومون دورویل، شواهد مطمئنی از لاپروز و دو کشتی غرق شده او پیدا کرد.

۱۶۶ — پرنس دو کیلو، رمان مادام دولافایت (۱۶۹۳-۱۶۳۴) بیانگر برداشتی

کلاسیک و اشرافی از عشق است، حال آن که رنه شاتوبریان (۱۷۶۸-۱۸۴۸) بهترین نمونه عشق رمانتیک دانسته می شود.

۱۶۷ - شست و شوی دیان در سال ۱۸۷۶، در پاریس، هنگام فروش مجموعه نویل گلدشمیت خریداری شد. در آغاز از آثار نیکلاس مئس (۱۶۹۳-۱۶۳۲) دانسته می شد اما از سال ۱۹۰۷ به ورمر نسبت داده می شود.

۱۶۸ - اشاره به ماجرای از زندگی سلطان محمد دوم که در کتاب *Historia turchesca* جووانی ماریا آنجولو آمده است. نویسنده، که در سال ۱۴۷۰ امیر ترکان بود، می نویسد که روزی سلطان محمد همه درباریان را گرد آورد و در برابر چشم آنان ایرن، دختری یونانی را که دل به او باخته بود، کشت تا بدین گونه نگذارد عشقش در امور امپراتوری خلل اندازد.

۱۶۹ - به نقل از خاطرات شاعر، یادداشت تاریخ ۲۲ آوریل ۱۸۳۳ (پلیاد، جلد دوم، ص ۹۸۵) با این تفاوت که دو وینیی می گوید «زندگی اش چگونه است» و نه «چگونه بوده است».

۱۷۰ - تصویر این «جانوران پلید» را می توان در درگاه غربی کلیسای بزرگ آمین فرانسه دید. در تورات درباره ویرانی نینوا چنین آمده است «و دست خود را بر زمین شمال دراز کرده آشور را هلاک خواهد کرد. و نینوا را به ویرانی و زمین خشک مثل بیابان مبدل خواهد نمود - و گله ها و تمامی حیوانات امتهای در میانش خواهند خوابید و مرغ سقا و خار پشت بر تاجهای ستونهایش منزل خواهند گرفت و آواز سراینده از پشت پنجره هایش مسموع خواهد شد و خرابی بر آستانهایش خواهد بود زیرا که چوب سرو آزادش را برهنه خواهد کرد» (کتاب صفتیای نبی - باب دوم - ۱۳ تا ۱۵)

از همان کتاب

۱۷۱ - اگر، باتوجه به اشاره های دقیقی که در عشق سوان به رویدادهای واقعی (مانند تشییع جنازه گامبتا) شده است، زمان آن را دهه ۱۸۸۰ بدانیم، «انقلاب»ی که آقای وردورن از آن سخن می گوید باید شورش ژنرال ژرژ بولانژه (۱۸۹۱-۱۸۳۷) و زیرجنگ فرانسه باشد که گروههای گسترده ای از مردم و اپوزیسیون را گرد خواهد آورده بود و در سال ۱۸۸۹، پس از انتخاب به عضویت پارلمان، به مبارزه ای رویارو و نابرابر با دولت کشانده شد و سرانجام به بلژیک گریخت. و چون غیابی به حبس ابد محکوم شد روی گور معشوقه اش که تازه درگذشته بود خودکشی کرد.

نام جاها: نام

۱۷۲ - تقسیم طرف خانه سوان به سه بخش، کوشی شتاب‌زده برای ارائه مجلّدی منسجم از اثری بود که با هر نامه‌نگاری میان نویسنده و ناشر، با هر رفت و آمد نمونه‌های چاپی و افزودن‌ها و افزودن‌های پروست، حجیم‌تر می‌شد. از آنجا که نویسنده نتوانست همه داستان عشق راوی به ژیلبرت سوان رادر این جلد بگنجاند، بر آن شد که آن را میان این و جلد بعدی در سایه دوشیزگان شکوفا، بخش کند. اما از آنجا که می‌خواست مضمون فراگیری شناخت جهان بیرونی را (که پیش از ادراک واقعیت «جا»ها با خیال‌پروری درباره «نام» آنها آغاز می‌شود) در همین جلد پیش بکشد، عنوان نام جاها: نام را برای این فصل نگه داشت، که در کتاب بعدی، با فصل نام جاها: جا کامل می‌شود.

۱۷۳ - مجموعه فواره‌های نمایشگاه جهانی ۱۸۸۹ پاریس (که هنوز در برابر برج ایفل دیده می‌شود) از دیدنی‌های عمده این نمایشگاه بود.

Finistère - ۱۷۴

منطقه برتانی فرانسه، بر کناره اقیانوس اطلس. اشاره لوگراندن به «انتهای واقعی خاک فرانسه، اروپا، خاک کهن...»، گذشته از موقعیت جغرافیایی این منطقه به ریشه نام آن نیز برمی‌گردد که در واقع «انتهای زمین» است.

۱۷۵ - آقای لوگراندن در اینجا نیز، همانند پیشتر در کومبره، مضمون‌هایی از کتاب پیر نوزیر آناتول فرانس را بازگویی کند.

۱۷۶ - در اینجا نیز، پروست از کتاب دیگری از آناتول فرانس، یعنی سوسن سرخ الهام گرفته است. یکی از شخصیت‌های این کتاب از جشنهای اول ماه مه در فلورانس سخن می‌گوید که در این روز به معنی واقعی «شهر گلها» می‌شود. می‌دانیم که نشان شهر فلورانس نیز سوسن سرخ است.

فرا آنجلیکو، استاد بزرگ شمایل‌نگاری سده پانزدهم، زمان درازی را در صومعه فیژوله می‌زیست. یکی از ویژگی‌های کار او، استفاده از رنگ طلایی است.

Sainte Marie des Fleurs - ۱۷۷

(به ایتالیایی Santa Maria del Fiore)

کلیسای بزرگ شهر فلورانس است که در سده‌های چهاردهم و پانزدهم ساخته شده، جوتو، آندرا پیزانو و برنلسکی از معروف‌ترین سازندگان آنند. این کلیسا از زیباترین نمونه‌های دوره گوتیک در ایتالیا است.

- ۱۷۸ - اشاره به صومعه پارم استاندال که بارها در «جستجو» به آن اشاره خواهد شد.
- ۱۷۹ - رولان بارت، در پژوهشی به نام پروست و نامها برای نخستین بار نظریه پروست درباره نامهای خاص را بررسی کرد. به گفته او، نام خاص «نشانه ای حجیم، نشانه ای همواره آکنده از انبوهی از مفهومیهاست که با هیچ کاربردی از آکندگی اش کاسته نمی شود، هیچگاه تهی نمی شود، برخلاف نام عام که در هر جایی تنها یکی از مفهوم های خود را ارائه می کند. نام پروستی، در همه موارد، خود به تنهایی معادل یک عنوان کامل لغت نامه» و از همین رو، به واژه شاعرانه بسیار نزدیک است. (درجه صفر نوشتار، انتشارات سوی - ۱۹۷۲).
- ۱۸۰ - این تعبیر، و همچنین عنوانهای «مکتب جورجونه» و «شهرتیسین» را پروست از کتاب سنگهای ونیز راسکین وام گرفته است. عبارت راسکین دقیقاً این است: «صخره هایی از مرجان در اقیانوس هند.»
- ۱۸۱ - اشاره به تابلو امپراتوری گلها اثر نیکلا پوسن، در این تابلو، الهه «گل» در باغی در میان دسته ای از پریان و پهلوانان دیده می شود، و در آسمان، گردونه خدای خورشید روی ابری به چشم می آید.
- ۱۸۲ - فرانسوای اول، شاه فرانسه، به امید همداستان کردن انگلیس با خود در مبارزه اش با شارل پنجم، هنری هشتم، شاه آن کشور را در ژوئن ۱۵۲۰ به اردوگاهی بسیار مجلل دعوت کرد. گفته می شود خرگاهی که در آن از مهمان انگلیسی پذیرایی شد، با پرده های زربفت آراسته شده بود.
- ۱۸۳ - به تفسیر موریس باردش، «عشق تنها به حکم خود ما پدید می آید، اندوخته ای از تخیل است که ما آن را روی آدمی با چهره معینی سرمایه گذاری می کنیم.» در اینجا، پروست نیز مانند استاندال نوعی پدیده «تبلور عاطفه» را توصیف می کند.
- ۱۸۴ - اشاره به بیماری هایی که در تورات، یهوه برای مجازات بدکاران یا آزمایش نیکان، آنان را دچارشان می سازد.
- آنگویسولا یادآوری می کند که بدن عبرانیان، پس از خوردن من در صحراء از انجام برخی کارکردهای طبیعی خود ناتوان شد و از این رو آنان از خداوند گوشت خواستند.
- ۱۸۵ - تصنیفی در ستایش از ارتش فرانسه و ژنرال بولانژه (ر. ک. یادداشت شماره ۱۷۱) که مضمونش چنین بود: «من پدر یک خانواده خوشبختم / مدت ها بود که می خواستم / زن و خواهر و دخترم را / به تماشای رژه چهارده ژوئیه برم...»
- ۱۸۶ - فیلیپ هفتم، نامی بود که کنت پاریس (ر. ک. یادداشت شماره ۷) به عنوان

مدعی شاهی فرانسه به خود می‌داد، چه آخرین شاه همانم او فیلیپ ششم والوا (۱۳۵۰-۱۲۹۳) بود.

۱۸۷ — اشاره به نیکلای دوم، آخرین تزار روس، که در اکتبر ۱۸۹۶ از فرانسه دیدار رسمی کرد.

۱۸۸ — پس از «پتیت مادلن» و فنجان چای عمه، و شخصیت مادلن در کتاب فرانسوا، پسر صحرا، اکنون مادلن تازه‌ای امکان «ظهوری فراطبیعی» را تداعی می‌کند. به همان گونه که مسیح بازگشته در برابر «ماری مادلن» (مریم مجدلیه) ظاهر شد.

۱۸۹ — کنستانتین گیس (۱۸۹۲-۱۸۰۵)، در طراحی‌ها و آبرنگ‌های خود زندگی محافل اشرافی پاریس زمان «امپراتوری دوم» را تصویر می‌کرد. بودلر در مقاله‌ای از او ستایش کرده و او را نقاش زندگی مدرن خوانده است.

۱۹۰ — ر.ک. یادداشت شماره ۱۵۱.

۱۹۱ — منظور بنوا کنستان کوکلن (۱۹۰۹-۱۸۴۱)، بازیگر تئاتر فرانسه، خالق سیرانو دو برزراک است.

۱۹۲ — مک ماهون در ۳۰ ژانویه ۱۸۷۹ کناره گرفت و ژول گروی به جای او نشست.

۱۹۳ — منظور آن بخش از نگاره میکلا آنژ بر سقف نمازخانه سیستین است که آفرینش نامیده می‌شود و در آن، جدایی روشنائی از تاریکی به دست خداوند، آفرینش جهان، جدایی زمین از آنها و آفرینش مرد و زن تصویر شده است.

۱۹۴ — در اساطیر یونان، دیومد نام شاهی است که بیگانگانی را که به کشورش پا می‌گذاشتند طعمه اسبان آدمخوارش می‌کرد. سرانجام هراکلس او را پیش اسبان خودش انداخت که او را خوردند.

۱۹۵ — در سالهای ۱۸۸۰-۱۸۷۲ پیکره‌هایی از سفال پخته در تاناکرای یونان یافت شد که بیشتر نشان‌دهنده زنان و کودکانی با تونیک‌هایی چین‌دار و راست آویخته بودند. چنین تونیک‌هایی خیلی زود در پاریس مد شد.

۱۹۶ — Directoire

دیرکتوار به سبکی گفته می‌شود که همزمان و پس از رژیم دیرکتوار فرانسه (۱۷۹۹-۱۷۹۵)، در اوایل سده نوزدهم در این کشور رایج شد. همان گونه که تاریخی چنین کوتاه اقتضا می‌کند، این سبک در معماری چندان بازتابی ندارد و بیشتر در تزئینات داخلی و اثاثه، و البته شیوه لباس پوشیدن، نمود می‌یابد. و در این زمینه، دیرکتوار شیوه‌ای است بسیار پر طمطراق و پر تکلف، و شاید برای نمایاندن چگونگی آن، نام دو نمونه

لباس، باور نکردنی (*incroyable* - برای آقایان) و اعجاب آور (*merveilleuse* - برای خانمها) بس باشد.

۱۹۷ - دودون نام شهری باستانی در اپیر است که یک پرستشگاه زئوس در آن قرار داشت. در کنار پرستشگاه جنگلی از بلوط بود که کاهنان همهمه باد در میان شاخساران آن را به عنوان صدای خدا تفسیر و بر پایه آن پیشگویی می کردند.

کتابشناسی

www.KetabFarsi.com

نزدیک به ده هزار جلد کتاب دربارهٔ پروست انتشار یافته است که چکیده‌ای از آنها در زیر می‌آید.

۱. کتابشناسی دربارهٔ نویسنده

- ALDEN Douglas W., *Marcel Proust and his French Critics*, Lymanhouse, Los Angeles, 1940.
- BONNET Henri, *Marcel Proust de 1907 à 1914*, 2 vol., Nizet, Paris, 1971-1976.
- CHANTAL R. de, *Marcel Proust critique littéraire*, Les presses de l'Université de Montréal, Montréal, 1967.
- GRAHAM V.E., *Bibliographie des études sur M.P. et son œuvre*, Droz, Genève, 1976.
- KOLB Philip et PRICE L., *Marcel Proust : textes retrouvés*, University of Illinois Press, Urbana, 1968.
- PRICE L., *A Check List Of The Proust Holdings At The University Of Illinois Library*, 1975.
- SILVA RAMOS G. da, *Bibliothèque proustienne*, Gallimard, « Cahiers Marcel Proust » n° 6, 1932.
- Voir également la bibliographie publiée dans chaque livraison de la *Revue d'histoire littéraire de la France*.

۲. آثار مارسل پروست

الف. چاپ‌های غیر مصور

A la recherche du temps perdu

Tome I. Du côté de chez Swann : 1re éd. Bernard Grasset, 1913 ; 2e éd. N.R.F., 1919 ; 3e éd. en 3 vol, Gallimard, coll. « Blanche », 1982 ; éd. de poche : Livre de Poche, 1965 ; Gallimard, « Folio », 1972.

Tome II. *A l'ombre des jeunes filles en fleurs* : 1re éd. N.R.F., 1918 ; 2e éd. en 3 vol., Gallimard, 1934 ; rééd. coll. « Blanche », 1985 ; éd. de poche : Livre de Poche, 1969 ; Gallimard, « Folio », 1972.

Tome III. *Le Côté de Guermantes I* : 1re éd. N.R.F., 1920.

Tome IV. *Le Côté de Guermantes II : Sodome et Gomorrhe I* : 1re éd. N.R.F., 1921. 2e éd. en 3 vol. (Guermantes I et II), Gallimard, coll. « Blanche », 1982 ; éd. de poche : Livre de Poche, 1966 et 1968 (2 vol.) ; Gallimard, « Folio », 1972 (2 vol.).

Tome V. *Sodome et Gomorrhe II* : 1re éd. en 3 vol. N.R.F., 1922 ; 2e éd. en 2 vol., Gallimard, coll. « Blanche », 1982 ; éd. de poche : Livre de Poche, 1969 ; Gallimard, « Folio », 1972.

Tome VI. *La Prisonnière (Sodome et Gomorrhe III)* : 1re éd. en 2 vol., N.R.F., 1923 ; 2e éd. en 2 vol., Gallimard, coll. « Blanche », 1982 ; éd. de poche : Livre de Poche, 1967 ; Gallimard, « Folio », 1972 ; Garnier-Flammarion, 1984.

Tome VII. *Albertine disparue* : 1re éd. en 2 vol., Gallimard, 1925 ; rééd. coll. « Blanche », 1925 ; éd. de poche : Livre de Poche, 1967 ; Gallimard, « Folio », 1972 ; Garnier-Flammarion, 1986.

Tome VIII. *Le Temps retrouvé* : 1re éd. Gallimard, 1927 ; rééd. en 2 vol., coll. « Blanche », 1982 ; éd. de poche : Livre de Poche, 1968 ; Gallimard, « Folio », 1972 ; Garnier-Flammarion, 1986.

A la recherche du temps perdu : éd. en 3 vol. établie par Pierre Clarac et André Ferré (préface d'André Maurois), Gallimard, « Pléiade », 1954.

Tome I. *Du côté de chez Swann - A l'ombre des jeunes filles en fleurs.*

Tome II. *Le Côté de Guermantes - Sodome et Gomorrhe.*

Tome III. *La Prisonnière - La Fugitive - Le Temps retrouvé.*

Les éditions Gallimard préparent une nouvelle édition de la *Recherche* à paraître prochainement dans la « Pléiade ». Elle comportera 1 volume supplémentaire, soit 4 au total de 1 500 pages chacun. L'introduction générale sera rédigée par Jean-Yves Tadié qui assure la direction de cette nouvelle édition.

Le Carnet de 1908, éd. établie par Philip Kolb, Gallimard, coll. « Cahiers Marcel Proust » n° 8, 1976.

Chroniques, Gallimard, coll. « Blanche », 1927.

Contre Sainte-Beuve suivi de *Nouveaux Mélanges*, 1re éd. Gallimard, coll. « Blanche », 1954 (préface de Bernard de Fallois) ; 2e éd. précédée de *Pastiches et Mélanges* et suivie d'*Essais et Articles*, « Pléiade », 1971.

L'Indifférent (préface de Philip Kolb), Gallimard, coll. « Blanche », 1978.

Jean Santeuil, 1re éd. en 3 vol., Gallimard, coll. « Blanche », 1952 (préface d'André Maurois) ; 2e éd. précédée des *Plaisirs et les Jours*, établie par Pierre Clarac et Yves Sandre, « Pléiade », 1971.

Matinée chez la princesse de Guermantes, Cahiers du Temps retrouvé, éd. établie par Henri Bonnet avec la collaboration de Bernard Brun, Gallimard, coll. « Blanche », 1982.

Morceaux choisis (préface de Ramon Fernandez). Gallimard, coll. « Cahiers Marcel Proust », 1928.

Pastiches et Mélanges, Gallimard, coll. « Blanche », 1919. (Contient les préfaces des deux traductions de Ruskin, des articles de Proust et les *Pastiches Lemoine*.)

Les Plaisirs et les Jours, 1re éd. Calmann-Lévy, 1896; 2e éd. Gallimard, coll. « Blanche », 1924 (préface d'Anatole France); 3e éd. suivie de *Jean Santeuil*, établie par Pierre Clarac et Yves Sandre, « Pléiade », 1971; éd. de poche, Gallimard, coll. « L'Imaginaire », 1979.

Poèmes, éd. établie par Claude Francis et Fernande Gontier, Gallimard, coll. « Cahiers Marcel Proust » n° 10, 1982.

Sur Baudelaire, Flaubert et Morand (préface d'Antoine Compagnon), éd. Complexe, coll. « Le Regard littéraire », Bruxelles, 1987.

Textes retrouvés, éd. établie par Philip Kolb, Gallimard, coll. « Cahiers Marcel Proust » n° 3, 1971.

Un amour de Swann, 1re éd. Gallimard, 1930; éd. en gros caractères, Association des Déficients visuels, 1984; éd. de poche, Gallimard, « Folio », 19.

Un amour de Swann (postface de Volker Schlöndorff), texte revu et établi sur les manuscrits autographes par Pierre Clarac et André Ferré, Gallimard, hors série, 1984.

ب. چاپ‌های مصور

1896. *Les Plaisirs et les Jours*, grand in-8°, illustrations de Madeleine Lemaire (les 50 exemplaires sur Japon et Chine comportent chacun une aquarelle originale de M. Lemaire), préface d'Anatole France, et quatre pièces pour piano de Reynaldo Hahn sur les poésies de Marcel Proust, Calmann-Lévy.

1920. *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*, in-8°, Gallimard, 50 exemplaires avec feuilles manuscrites, corrections d'auteur et portrait en héliogravure du tableau de Jacques-Émile Blanche.

1929-1936. *Œuvres complètes*, 17 vol., Gallimard, éd. « A la gerbe », 18 frontispices d'Hermine David.

1930. *Un amour de Swann*, N.R.F., in-4°, eaux-fortes de Pierre Laprade.

1947. *A la recherche du temps perdu*, 3 vol., Gallimard, couverture de Paul Bonnet, illustré de 77 aquarelles de Kees Van Dongen, reproduites en simili-gravures en couleurs.

1948. *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*, 2 vol., Gallimard, illustré de 50 gravures à l'eau-forte par J.-E. Laboureur et J. Boullaire (35 exemplaires furent tirés sur Vélín et 440 sur chiffon de Lana).

1950. *Un amour de Swann*, in-8°, lithographie originale d'André Dunoyer de Segonzac.

1951. *Un amour de Swann*, Gallimard, coll. « Le Rayon d'or », illustré de 12 aquarelles d'Hermine David (3 500 exemplaires furent tirés sur Vélín de Lana).

1961-1963. *A la recherche du temps perdu*, 7 vol., in-4°, Plaisir du Livre, Paris, illustré par Grau-Sala.

1968-1969. *A la recherche du temps perdu*, 7 vol., in-8°, Gallimard, coll. « La Gerbe illustrée », édition de Pierre Clarac et André Ferré, illustrations de Philippe Jullian (tirage numéroté).

1971. *L'Affaire Lemoine*, Les Amis bibliophiles, illustré par Coutaud, Loisset, Petier.

1981-1984. *A la recherche du temps perdu*, 8 vol., in-4°, André Sauret éd., Monte-Carlo, lithographies originales de Jacques Pecnard.

1987. *Un amour de Swann*, Imprimerie nationale, illustré par André Brasilier.

ب. مقالات و قطعه‌های منتشر شده در مطبوعات

1892. *Le Banquet* : n° 1, mars, « Un conte de Noël » ; n° 2, mars, quatre « Études » (reproduites dans *Les Plaisirs et les Jours*) : I. « Les Maîtresses de Fabrice », II. « Cydalise », III. « Les Amies de la comtesse Myrto », IV. « Heldémone, Adalgise, Ercole » ; « Un Livre contre l'élégance : Sens dessus dessous » ; n° 3, mai, cinq « Études » (reproduites dans *Les Plaisirs et les Jours*), seule la 3e porte un titre, « Portrait de Madame *** ». S'y ajoute : « L'Irréligion d'État ». *Littérature et critique*, 25 mai, « Choses d'Orient ». *Le Banquet* : n° 5, juillet, trois « Études » (reproduites dans *Les Plaisirs et les Jours*) ; n° 6, novembre, deux « Études » (seule la première, « La Mer », est reproduite dans *Les Plaisirs et les Jours*, la 2e porte un titre, « Portrait de Mme *** » ; note sur *Tel qu'en songe* d'Henri de Régnier.

1893. *Le Banquet*, n° 7, février, « Violante ou la Mondanité » (reproduit dans *Les Plaisirs et les Jours*) et « La Conférence parlementaire de la rue Serpente ». *Gratis-Journal*, juillet, « Un roman à lire : Le Nez de Cléopâtre, par Henri de Saussine ». *La Revue blanche* : n° 21-22, juillet-août, neuf « Études » I ; II. « Autres reliques » ; III. « Éventail » ; IV. « Sources des larmes qui sont dans les amours passées » ; V. « Contre la franchise » ; VI. « Éphémère efficacité du chagrin » ; VII. « Scénario » ; VIII. « Mondanité de Bouvard et Pécuchet » ; IX. « Amitié » (toutes reproduites dans *Les Plaisirs et les Jours*) ; n° 23, 15 septembre, « Mélancolique villégiature de Madame de Breyves » (reproduit dans *Les Plaisirs et les Jours*) ; n° 26, décembre, six « Études » : I. « Présence réelle » ; II. « Avant la nuit » ; III. « Souvenir » ; IV. « Rêve » ; V. « Contre une snob » ; VI. « A une snob » (les études I, IV, V et VI sont reproduites dans *Les Plaisirs et les Jours*).

1894. *La Patrie*, 13 mai, « Échos : La Vie mondaine » (non signé). *Le Gaulois*, 31 mai, « Bloc-notes parisiens : Une fête littéraire à Versailles » (signé : Tout-Paris).

1895. *Le Gaulois* : 14 janvier, « Un dimanche au Conservatoire » ; 21 juin, « Portraits de peintres : Antoine Van Dyck, Albert Cuyp, Paul Potter, Antoine Watteau ». *La Revue hebdomadaire*, n° 179, 29 octobre, « La Mort de Baldassare Silvande, vicomte de Sylvanie ». *Le Gaulois*, 14 décembre, « Figures parisiennes : Camille Saint-Saëns ».

1896. *Le Gaulois*, 12 juin, « Rêverie couleur du temps : Tuileries ». *Le Temps*, 13 juin, « Bibliographie : Éloge de la mauvaise musique ». *Le Gaulois*, 18 juin,

« Dans le monde » (non signé). *La Revue blanche*, n° 75, 15 juillet, « Contre l'obscurité » (repris et complété dans la préface de *Tendres Stocks*, de Paul Morand).

1897. *La Revue d'art dramatique*, n° 3, janvier, « Silhouette d'artiste ». *La Presse* : 11 août, « Opinions : Sur M. Alphonse Daudet » ; 19 décembre, « Adieux [à Alphonse Daudet] ».

1898. *La Revue d'art dramatique*, 20 janvier, « Robert de Flers ».

1899. *La Presse*, 19 septembre, « Lettres de Perse et d'ailleurs. Les Comédiens de salon. Bernard d'Algouvres à Françoise de Breyves : Les Reis-Bois friseurs, par La Roche-en-Marche » ; 12 octobre, « Lettres de Perse et d'ailleurs. Les Comédiens de salon. Bernard d'Algouvres à Françoise de Breyves : Amstel Hotel, Amsterdam ».

1900. *La Chronique des arts et de la curiosité*, n° 4, 27 janvier, « Nécrologie : John Ruskin ». *Le Figaro*, 13 février, « Pèlerinages ruskiniens en France » (repris et complété dans *Pastiches et Mélanges*). *Gazette des Beaux-Arts*, 1er avril, « John Ruskin ». *Le Mercure de France*, n° 124, avril, « Ruskin à Notre-Dame d'Amiens » (préface à *La Bible d'Amiens*, de John Ruskin, reprise et modifiée dans *Pastiches et Mélanges*).

1901. *La Chronique des arts et de la curiosité*, n° 1, 5 janvier, « Bibliographie : *Pays des aromates*, par le comte Robert de Montesquiou ».

1903. *Le Figaro* : 25 février, « Un Salon historique : le Salon de S.A.I. la princesse Mathilde » (signé : Dominique) ; 11 mai, « La Cour aux lilas et l'atelier des roses : le Salon de Mme Madeleine Lemaire » ; 6 septembre, « Le Salon de la princesse Edmond de Polignac : Musique d'aujourd'hui, échos d'autrefois » (signé : Horatio). *La Chronique des arts et de la curiosité*, n° 34, 7 novembre, et n° 35, 14 novembre, « Dante Gabriel Rossetti et Elizabeth Siddal ».

1904. *Le Figaro* : 4 janvier, « Le Salon de la comtesse d'Haussonville » (signé : Horatio) ; 18 janvier, « Salons parisiens : Fête chez Montesquiou à Neuilly ». *La Chronique des arts et de la curiosité*, n° 17, 23 avril, « Une miniaturiste du Second Empire : Mme Herbelin ». *Le Figaro* : 13 mai, « Le Salon de la comtesse Potocka ». *La Chronique des arts et de la curiosité*, n° 28, 13 août, « Bibliographie : L'île et l'Empire de Grande-Bretagne : Angleterre, Égypte, Inde, par Robert d'Humières ». *Le Figaro* : 16 août, « La Mort des cathédrales : une conséquence du projet Briand sur la Séparation » (reproduit dans *Pastiches et Mélanges*). *Gil Blas*, 14 décembre, « Échos : Notules. Étude sur Victor Hugo, par Fernand Gregh » (signé Marc-Antoine).

1905. *Le Figaro* : 7 mai, « La Vie à Paris : la comtesse de Guerne ». *La Renaissance latine*, 15 juin, « Sur la lecture » (préface à *Sésame et les lys*, reprise et modifiée dans *Pastiches et Mélanges*). *Les Arts de la vie*, n° 20, août 1905, « Un professeur de beauté ».

1906. *La Chronique des arts et de la curiosité*, n° 18, 5 mai, « Bibliographie : John Ruskin. *Les Pierres de Venise* ».

1907. *Le Figaro*, 1er février, « Sentiments filiaux d'un parricide » (reproduit dans *Pastiches et Mélanges*). *La Chronique des arts et de la curiosité*, n° 10, 9 mars, « Bibliographie : *Gainsborough*, par Gabriel Mourey ». *Le Figaro* : 20 mars, « Journées de lectures » ; 15 juin (sup. lit.), « Les Éblouissements » ; 23 juillet, « La Vie à Paris : une grand'mère » ; 19 novembre, « Impressions de route en automobile » (reproduit dans *Pastiches et Mélanges*) ; 26 décembre, « Gustave de Borda » (signé : D).

1908. *Le Figaro* (sup. lit.) : 22 février, « Pastiches : l'Affaire Lemoine. I. Dans un roman de Balzac. II. Dans un feuilleton dramatique de M. Émile Faguet. III. Par Michelet. IV. Dans le *Journal des Goncourt* » (reproduit dans *Pastiches et Mélanges*) ; 14 mars, « Pastiches (suite) » ; V. « L'Affaire Lemoine » par Gustave Flaubert. VI. Critique du roman de M. Gustave Flaubert sur « l'Affaire Lemoine » par Sainte-Beuve, dans son feuilleton du *Constitutionnel* (reproduit dans *Pastiches et Mélanges*) ; 21 mars, « Pastiches (suite et fin) » ; VII. L'Affaire Lemoine par Ernest Renan » (reproduit dans *Pastiches et Mélanges*). *L'Intransigeant*, 8 septembre, « Lectures : *Le Chemin mort* » (signé : Marc El Dante).

1909. *Le Figaro* (sup. lit.), 6 mars, « L'Affaire Lemoine : VIII. Par Henri de Régner ».

1910. *L'Intransigeant*, 21 septembre, « Autour d'un livre : *Le Prince des cravates* (par Lucien Daudet) ».

1912. *Le Figaro* : 21 mars, « Au seuil du printemps. Épines blanches, épines roses » ; 4 juin, « Rayon de soleil sur le balcon » ; 3 septembre, « L'Église de village ».

1913. *Le Figaro*, 25 mars, « Vacances de Pâques ». *Le Temps*, 12 novembre, Interview accordée à M. Élie Bois sur *Du côté de chez Swann*. *Gil Blas*, 18 novembre, « Le Livre du jour : Soirée de musique » (extrait de *Du côté de chez Swann*). *Le Temps*, 21 novembre, « Le Courrier littéraire : Gens et choses de lettres. *Du côté de chez Swann* (extrait) ». *Les Annales politiques et littéraires*, 23 novembre, « Le Livre du jour : *Du côté de chez Swann* ».

1914. *Gil Blas*, 18 avril, « Échos : un nouveau critique littéraire » (non signé). *Le Journal des Débats*, 24 avril, « M. Jacques-Émile Blanche, critique littéraire » (non signé). *La Nouvelle Revue française* : n° 66, 1er juin, et n° 67, 1er juillet, « A la recherche du temps perdu » (fragments).

1919. *La Nouvelle Revue française*, n° 69, 1er juin, « Légère esquisse du chagrin que cause une séparation et des progrès irréguliers de l'oubli ». *Le Matin*, 11 décembre, « Les Mille et Un Matins. Mme de Villeparisis à Venise ». *Excelsior*, 11 décembre, « Le Prix Goncourt 1919 : *A l'ombre des jeunes filles en fleurs* par Marcel Proust ». *Le Figaro* (sup. lit.), 14 décembre, « Pages d'hier : *Les Plaisirs et les Jours* » (sur la mauvaise musique).

1920. *La Nouvelle Revue française*, n° 76, 1er janvier, « A propos du "style" de Flaubert ». *La France* (New York), n° 4, janvier, « Extrait des œuvres de Marcel Proust ». *L'Opinion*, 28 février, « Les Arts : une tribune française au Louvre, M. Marcel Proust ». *L'Intransigeant*, 28 août, « Les Lettres : Petite enquête des Treize ». *La Revue de Paris*, 15 novembre 1920, « Pour un ami : remarques sur le style » (préface à *Tendres Stocks*, de Paul Morand).

1921. *La Nouvelle Revue française*, n° 88, 1er janvier, « Une agonie ». *La Renaissance politique, littéraire, artistique*, n° 2, 8 janvier, « Enquête sur le romantisme et le classicisme ». *La Nouvelle Revue française*, n° 89, 1er février, « Un baiser » (extrait de *Le Côté de Guermantes II*). *La Revue hebdomadaire*, n° 9, 26 février, « Une soirée de brouillard ». *La Nouvelle Revue française* : n° 93, 1er juin, « A propos de Baudelaire » ; n° 97, 1er octobre, « Les intermittences du cœur » (extrait de *Sodome et Gomorrhe II*). *Les Œuvres libres*, n° 5, novembre, « Jalousie ». *La Nouvelle Revue française*, n° 99, 1er décembre, « En tram jusqu'à la Raspelière » (extrait de *Sodome et Gomorrhe II*).

1922. *Intentions*, n° 4, avril, « Étrange et douloureuse raison d'un projet de mariage » (extrait de *Sodome et Gomorrhe II*). *Les Feuilles libres*, n° 26, avril-mai, « Une soirée chez les Verdurin » (extrait de *Sodome et Gomorrhe II*). *La Renaissance politique, littéraire, artistique*, n° 29, 22 juillet, « Une enquête littéraire : Sommes-nous en présence d'un renouvellement du style ? Convient-il de dénoncer une crise de l'intelligence ? ». *L'Intransigeant*, 14 août, « Une petite question : Et si le monde allait finir... Que feriez-vous ? ». *La Nouvelle Revue française*, n° 110, 1er novembre, « La regarder dormir. Mes réveils ». *Le Figaro* (sup. lit.), 26 novembre, « La Prisonnière ». *La Revue rhénane*, n° 3, décembre, « La Prisonnière : une page inédite de Marcel Proust ».

1923. *La Nouvelle Revue française*, n° 112, 1er janvier, « La Prisonnière : 1. Une matinée au Trocadéro. 2. La Mort de Bergotte ». *Les Œuvres libres*, n° 20, février, « Précaution inutile : roman inédit par Marcel Proust ».

ت. مقدمه و ترجمه

BLANCHE Jacques-Émile, *Propos de peintre. De David à Degas*, préface de Marcel Proust, Émile Paul éd., 1919.

MORAND Paul, *Tendres Stocks*, préface de Marcel Proust, N.R.F., 1921.

RUSKIN John, *La Bible d'Amiens*, traduction, notes et préface de Marcel Proust, Mercure de France, 1904 ; éd. de poche, Christian Bourgois, coll. « 10/18 », 1987.

Sésame et les lys, traduction, notes et préface de Marcel Proust, Mercure de France, 1906.

ت. نامه نگاری

Choix de lettres, Plon, 1965.

Correspondance, T. I à XV, éd. en cours établie par Philip Kolb, Plon. T. I (1880-1895), 1970 ; T. II (1896-1901), 1976 ; T. III (1902-1903), 1977 ; T. IV (1904), 1978 ; T. V (1905), 1979 ; T. VI (1906), 1980 ; T. VII (1907), 1981 ; T. VIII (1908), 1981 ; T. IX (1909), 1982 ; T. X (1910-1911), 1983 ; T. XI (1912), 1984 ; T. XII (1913), 1984 ; T. XIII (1914), 1985 ; T. XIV (1915), 1986 ; T. XV (1916), 1987.

Correspondance (1914-1922), (Marcel Proust et Jacques Rivière), Plon, 1955. Rééd. Gallimard, coll. « Blanche », 1976 (éd. établie par Philip Kolb, préface de Jean Mouton).

Correspondance avec sa mère, Plon, 1953.

Correspondance générale de Marcel Proust, éd. en 6 vol. (établie par Robert Proust et Paul Brach pour les 5 premiers, par Suzy Mante-Proust et Paul Brach pour le dernier), Plon, 1930-1936.

Tome I. *Lettres à Robert de Montesquiou* 1893-1921.

Tome II. *Lettres à la comtesse de Noailles* 1901-1919.

Tome III. *Lettres à M. et Mme Sydney Schiff, Paul Souday, Jacques-Émile Blanche, Camille Vettard, Jacques Boulenger, Louis Martin-Chauffier, Ernst-Robert Curtius, Louis Gautier-Vignal.*

Tome IV. *Lettres à Pierre Lavallée, L.-L. Vaudoyer, Robert de Flers, Marquise de Flers, Gaston de Caillavet, Mme G. de Caillavet, Bertrand de Salignac-*

Fénelon, Mme Simone de Caillavet, René Boylesve, É. Bourges, Henri Duvernois, Mme T.-J. Guéritte et Robert Dreyfus.

Tome V. Lettres à Walter Berry, comte et comtesse de Maugny, comte V. d'Onclieu de la Batie, M. Pierre de Chevilly, Sir Philip Sassoon, Princesse Bibesco, Mme Louisa de Mornand, Mme Laure Hayman, Mme Scheikevitch.

Tome VI. Lettres à M. et Mme Émile Straus suivies de quelques dédicaces.

Lettres à André Gide, Ides et Calendes, Neuchâtel, 1949.

Lettres à la N.R.F., précédé d'une bibliographie proustienne par G. de Silva Ramos et suivi de Lettres de Proust à la Mazarine, Gallimard, « Cahiers Marcel Proust » n° 6, 1932.

Lettres à Reynaldo Hahn, éd. établie par Philip Kolb, préface d'Emmanuel Berl, Gallimard, coll. « Blanche », 1956.

Lettres de Marcel Proust à Bibesco, préface de Thierry Maulnier, Clairefontaine, Lausanne, 1949.

Lettres retrouvées, Plon, 1966.

Pour la correspondance, on pourra aussi consulter :

BUISINE Alain, *Proust et ses lettres*, Presses universitaires de Lille, 1983.

CURTISS Mina, *Letters of Marcel Proust*, Chatto & Windus, Londres, 1950.

DAUDET Lucien, *Autour de soixante lettres de Marcel Proust*, Gallimard, « Cahiers Marcel Proust » n° 5, 1929.

KOLB Philip, *La Correspondance de Marcel Proust*, The University of Illinois Press, Urbana, 1949.

LAURIS marquis Georges de, *A un ami*, Amiot-Dumont, 1948.

RAPHAEL Pierre, *Introduction à la correspondance de Marcel Proust. Répertoire de la correspondance de Proust*, éd. du Sagittaire, 1938.

ROBERT Louis de, *Comment débuta Marcel Proust*, Gallimard, 1925 ; nouv. éd. revue et augmentée, coll. « Blanche », 1969.

۳. زندگینامه، خاطراتی از پروست

ABRAHAM Pierre, *Proust* (avec 60 planches hors-texte en héliogravure), Rieder, Paris, 1930.

ALBALAT Antoine, *Trente ans de Quartier latin*, Malfère, Paris, 1930.

ALBARET Céleste, *Monsieur Proust*, Robert Laffont, 1973.

BERL Emmanuel, *Sylvia*, Gallimard, coll. « Blanche », 1952.

Présence des morts, Gallimard, 1956.

Essais - Le Temps des idées et des hommes, Julliard, 1985.

BIBESCO princesse Marthe, *Au bal avec Marcel Proust*, Gallimard, 1928 ; nouv. éd., coll. « Cahiers Marcel Proust » n° 2, 1971.

Le Voyageur voilé, La Palatine, Genève, 1947.

La Vie d'une amitié, 3 vol., Plon, 1951-1957.

BILLY Robert de, *Marcel Proust. Lettres et conversations*, Les Portiques, Paris, 1930.

- BLANCHE Jacques-Émile, *Propos de peintre*, 3 vol., Émile Paul, Paris, 1919-1928.
Mes modèles, Stock, 1928.
La Pêche aux souvenirs, Flammarion, 1949.
- BONNET Henri, *Marcel Proust de 1907 à 1914*, Nizet, 1959.
- BORDEAUX Henry, *Histoire d'une vie*, Plon, 1951.
- BORNECQUE Jacques Henry, *Un autre Proust*, Nizet, 1976.
- BRACH Paul, *Quelques lettres de Marcel Proust*, Flammarion, 1928.
- BRIAND Charles, *Le Secret de Marcel Proust*, Lefebvre, 1950.
- CASTELLANE marquis Boniface de, *Comment j'ai découvert l'Amérique*, Crès, Paris, 1925.
L'Art d'être pauvre, Crès, 1926.
- CATTAUI Georges, *L'Amitié de Proust*, Gallimard, « Cahiers Marcel Proust » n° 8, 1935.
Marcel Proust (préface de Daniel-Rops), Julliard, 1953.
Marcel Proust. Documents iconographiques, Cailler, Genève, 1956.
- CATUSSE Mme Anatole, *Marcel Proust. Lettres à Mme C.*, Janin, Paris, 1946.
- CLARAC Pierre et FERRÉ André, *Album Proust*, Gallimard, « Pléiade », 1965.
- CLERMONT-TONNERRE duchesse Élisabeth de, *Robert de Montesquiou et Marcel Proust*, Flammarion, 1925.
Marcel Proust, Flammarion, 1948.
- COCTEAU Jean, *Poésie critique I*, Gallimard, coll. « Blanche », 1959.
- COLETTE, *En pays connu*, Ferenczi, 1950.
- CRÉMIEUX Benjamin, *Du côté de chez Marcel Proust*, Lemargot, Paris, 1929.
- DANDIEU Arnaud, *Marcel Proust : sa révélation psychologique*, Firmin Didot, 1930.
- DAUDET Léon, *Salons et journaux*, Nouvelle Librairie nationale, 1917.
Écrivains et artistes, vol. 3, Capitole, Paris, 1928.
Paris vécu, 2 vol., Gallimard, 1929-1930.
- DEFFOUX Léon, *Chronique de l'Académie Goncourt*, Firmin-Didot, 1929.
- DESCAVES Lucien, *Deux Amis. Huysmans et l'abbé Mugnier*, Plon, 1946.
- DREYFUS Robert, *Souvenirs sur Marcel Proust*, Grasset, 1926.
De Monsieur Thiers à Marcel Proust, Plon, 1939.
- DUPLAY Maurice, *Mon ami Marcel Proust. Souvenirs intimes*, Gallimard, « Cahiers Marcel Proust » n° 5, 1972.
- FERNANDEZ Ramon, *A la gloire de Proust*, Nouvelle Revue critique, Paris, 1944.
- FERRÉ André, *Les Années de collège de Marcel Proust*, Gallimard, coll. « Vocations », 1959.
- FLAMENT Albert, *Le Bal du Pré Catelan*, Fayard, 1946.
- FOUQUIER baron Marcel, *Jours heureux d'autrefois*, Albin Michel, 1941.
- FRANCIS Claude, GONTIER Fernand, *Marcel Proust*, Gallimard, « Cahiers Marcel Proust » n° 10, 1982.
Marcel Proust et les siens. Suivi des Souvenirs de Mme Suzy Mante-Proust, Plon, 1982.
- GABORY Georges, *Essai sur Marcel Proust*, Le Livre, Paris, 1926.
- GAUTIER-VIGNAL Louis, *Proust connu et inconnu*, Robert Laffont, 1976.
- GERMAIN André, *De Proust à Dada*, Le Sagittaire, 1924.
Les Clés de Proust, Sun, Paris, 1953.
- GIDE André, *Journal, 1889-1939*, Gallimard, « Pléiade », 1941.
- GONCOURT Edmond et Jules de, *Journal*, 4 vol., Imprimerie nationale, Monaco, 1956.
- GRASSET Bernard, *Textes choisis*, Table Ronde, 1953.

- GREGH Fernand, *L'Age d'or*, Grasset, 1947.
L'Age d'airain, Grasset, 1951.
Mon amitié avec Marcel Proust, Grasset, 1958.
- HAHN Reynaldo, *Notes. Journal d'un musicien*, Plon, 1933.
- HAYMAN Laure, *Lettres et vers de Marcel Proust à Mesdames Laure Hayman et Louisa de Mornand*, Andréux, Paris, 1928.
- HENRY Anne, *Proust. Une vie, une œuvre, une époque*, Balland, coll. « Phares », 1986.
- HERMANT Abel, *Souvenirs de la vie mondaine*, Hachette, 1935.
- JALOUX Edmond, *Avec Marcel Proust*, Palatine, Genève, 1953.
- LAURIS marquis Georges de, *Souvenirs d'une belle époque*, Amiot-Dumont, Paris, 1948.
- MAURIAC Claude, *Proust*, Le Seuil, coll. « Écrivains de toujours », 1953.
- MAURIAC François, *Proust*, Marcelle Lesage, 1926.
Du côté de chez Proust, Table Ronde, 1947.
- MAUROIS André, *A la recherche de Marcel Proust*, Hachette, 1949.
- MONTESQUIOU comte Robert de, *Les Pas effacés*, 3 vol., Émile-Paul, Paris, 1923.
- MORAND Paul, *Le Visiteur du soir*, Palatine, Genève, 1949.
- MUGNIER abbé, *Journal (1879-1939)*, Mercure de France, 1985.
- NORDLINGER Marie, *Marcel Proust. Lettres à une amie*, éd. du Calame, Manchester, 1942.
- OBERLÉ Jean, *La Vie d'artiste*, Denoël, 1956.
- PAINTER George D., *Marcel Proust*, 2 vol., Mercure de France. T. I : « 1871-1903 : Les années de jeunesse », 1963. T. II : « 1904-1922 : Les Années de maturité », 1966.
- PIERRE-QUINT Léon, *Marcel Proust, sa vie, son œuvre*, Simon Kra, 1925.
 Nouvelle édition augmentée de plusieurs études, Sagittaire, coll. « Les Documentaires », Marseille, 1935.
Comment travaillait Marcel Proust, éd. des Cahiers libres, 1928.
Comment parut « Du côté de chez Swann ». *Lettres de Marcel Proust à René Blum, Bernard Grasset et Louis Brun*, éd. Kra, 1930.
Proust et la stratégie littéraire, Corrèa, Paris, 1954.
- PONIATOWSKI prince Stanislas, *D'un siècle à l'autre*, Presses de la Cité, 1948.
- POREL Jacques, *Fils de Réjane*, 2 vol., Plon, 1951-1952.
- POUQUET Jeanne Maurice, *Le Salon de Madame Arman de Caillavet*, Hachette, 1926.
Quelques lettres de Marcel Proust, Hachette, 1928.
- PLANTEVIGNES Marcel, *Avec Marcel Proust*, Nizet, 1966.
- PRINGUÉ Gabriel Louis, *Trente ans de dîners en ville*, éd. Revue Adam, Paris, 1948.
- RACHILDE (Mme Alfred Vallette), *Portraits d'hommes*, Mercure de France, 1930.
- REY Pierre-Louis, *Marcel Proust*, éd. Birr, 1984.
- ROBERT Louis de, *De Loti à Proust*, Flammarion, 1928.
- SACHS Maurice, *Le Sabbat*, Corrèa, Paris, 1946.
- SCHEIKEVITCH Marie, *Souvenirs d'un temps disparu*, Plon, 1935.
- SODAY Paul, *Proust, Gide et Valéry*, Kra, Paris, 1927.
- TADIÉ Jean-Yves, *Proust*, Belfond, coll. « Les dossiers Belfond », 1983.